

Давыдова Е. П.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ВОСПИТАНИЯ ЛИДЕРСКОГО СТИЛЯ СТУДЕНТОВ

В статье рассматриваются методологические подходы воспитания лидерского стиля студентов. Указывается, что основу таких подходов составляют положения экзистенциализма, в координатах которого воспитания является педагогическим сопровождением самореализации личности с ориентацией на поиск высших жизненных смыслов; поведенческой теории, теоретических положений учений К. Левина, Ф. Фидлера, Р. Лайкерта, Блейка-Муттона, Митчела-Хауса, Врума-Етттона о стиле управления и лидерства, теории черт Р. Кеттела и Айзенка; ситуативной теории, теории «внутренних границ» А. Печчеи. Среди других обосновываются исторический, генетический, синергетический, ценностный, деятельностный, субъект-субъектный, акмеологический подходы в воспитании лидерского стиля студентов, а также метод естественных последствий и генерации нравственной нормы изнутри при формировании когнитивного и эмоционально-ценностного компонентов лидерского стиля студентов.

Ключевые слова: лидерский стиль, методологические подходы воспитания, экзистенциализм, поведенческая теория, теория черт, теория «внутренних границ».

Давыдова О.Р.

METHODOLOGICAL APPROACHES OF PERSONAL DEVELOPMENT OF STUDENTS' LEADERSHIP STYLE

The article deals with the methodological approaches of personal development of students' leadership style. It is pointed out, that the basis for such approaches are the following issues: existentialism, in the coordinates of which education is a pedagogical maintenance of self-identity with a focus on the search for the higher life expectations; behavioral theories, theoretical positions of the doctrine K. Levin, F. Fiedler, Likert, Blake, Mouton, Mitchell House, Vroom-Tone about the style of management and leadership theory of R. G. Cattell and Eysenck; situational theory (the specific situation determines which personality traits and styles of leadership behavior are necessary), the theory of «internal borders» (the discovery and realization of personal human potential in overcoming challenges and global threats of the XXI centuries) by A. Pechchei. The historical, genetic, synergetic, axiological, activity-based, subject-subject, acmeological personal development of students' leadership style are substantiated among the others.

It emphasizes that the cognitive and the emotional and evaluative components of leadership style should be formed not by implanting finished truths template conclusions, but through self-comprehension of the essence of professional tasks, moral standards, management decision. This consistent with the method of the natural consequences of Jean-Jacques Rousseau, when pedagogical support of student's education leadership style by coach carried out so that the pupil urged the force necessary logic of the natural course of things to a student on the basis of raising situations realized result of improper actions, one found the only right decision and one guided by it. Thus, there is a kind of «generation of the required knowledge from the inside» (I.Beh). That's to what the pupil comes to and considers it becomes imperative for action, deeply rooted in the behavior and develops into a habit.

Keywords: leadership style, methodological approaches to education, existentialism, behavioral theory, traits theory, the theory of «internal borders»

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 378.14

Делікатна Н. М.*

**ЗМІСТ КОНСТРУКТИВНО-ПРОЕКТИВНИХ УМІНЬ У СТРУКТУРІ
ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

У статті розглядається зміст конструктивно-проективних умінь у структурі фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи, аналізуються певні аспекти проблеми формування цієї групи умінь у підготовці майбутніх учителів початкової школи та шляхи

© Делікатна Н. М.

її вирішення в умовах педагогічного процесу сучасного ВНЗ. Автор здійснює аналіз системи підготовки педагогічних кадрів для початкової школи. У статті проаналізовано структуру конструктивно-проективних умінь на засадах матрично-модульного підходу проектування уроку. Висвітлено й узагальнено рівні сформованості конструктивно-проективних умінь і розкрито причини недостатнього рівня сформованості цієї групи умінь у майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: конструктивно-проективні уміння, структура, фахова підготовка, рівні сформованості, педагогічний процес.

Нова парадигма освіти, зумовлена переорієнтацією суспільного поступу на розвиток людини та розуміння того, що тільки вона є метою будь-якого проекту соціального розвитку держави, роблять необхідним науковий аналіз проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя. Професійна підготовка вчителя переживає етап концептуального переосмислення, пов'язаний зі зміною методологічних основ освіти в цілому.

У професійній підготовці вчителя на сьогодні накопичилося багато властивих тільки їй суперечностей і невирішених завдань. Принципове відновлення системи професійної підготовки майбутнього вчителя потребує системного аналізу понятійного апарату, мети, завдань, змісту, форм її організації та переорієнтації їх на нові ідеї та принципи, закладені в державні документи та визначені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Кардинальне реформування початкової освіти спричинило виникнення соціального попиту на вчителя, який не тільки опанував стереотипні прийоми педагогічної професії, але й виявляється спроможним до інноваційної професійної діяльності. Разом із тим, за даними теоретико-експериментальних досліджень (Є. Бондаревська, Л. Леонова, Л. Овсянникова О. Савченко та ін.), більшість учителів початкових класів незалежно від стажу відчувають серйозні труднощі у впровадженні освітніх інновацій.

Традиційна система підготовки педагогічних кадрів, зміст якої визначався орієнтацією на суворо регламентований тип професійної діяльності, перестала задовольняти потреби держави, суспільства та школи як у соціокультурному, так і в науково-змістовому й організаційному розумінні. Пріоритетним завданням вищого навчального закладу в умовах сучасних інноваційних технологій є не просто дати студентам той чи інший обсяг знань і умінь, а й сформувати таку людину, яка здатна творчо мислити, приймати рішення, виробити свою позицію в житті та свій світогляд, уміння використовувати інноваційні технології для формування інтелектуального й духовного потенціалу особистості як найвищої цінності нації. Одним із важливих напрямків досягнення поставленої мети є оновлення змісту навчально-виховного процесу, пошук та розроблення сучасних форм, методів і засобів використання інноваційних технологій через формування конструктивно-проективних умінь майбутніх учителів початкової школи. Сьогодні питання полягає в тому, щоб озброїти майбутнього педагога таким арсеналом засобів професійно-педагогічної діяльності, який би дозволяв йому не лише вдосконалювати, поліпшувати чинні технології навчання й виховання, а й створювати принципово нові, зорієнтовані на конкретного учня, можливості самореалізації як особистості в майбутньому та підготувати його до адаптації та активної життєдіяльності [1].

Мета статті – розкрити зміст конструктивно-проективних умінь у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи.

За безумовної важливості цих досліджень ступінь розроблення проблеми формування конструктивно-проективних умінь у майбутнього вчителя початкової школи є недостатнім. Так, вимагають обґрунтування структурні компоненти конструктивно-проективних умінь з урахуванням модульно-рейтингового навчання,

потребують уточнення критерії та умови їх формування в рамках професійно-педагогічної культури студентів – майбутніх учителів початкової школи.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в сучасній науці численні доробки присвячено проблемі підготовки вчителя (О. Абдуліна, О. Безпалько, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, О. Мороз, Д. Ніколенко, М. Севастюк, В. Сластьонін, І. Синиця, О. Щербаків). Значний інтерес становлять дослідження особливостей психологічної структури особистості й діяльності вчителя, удосконалення його психолого-педагогічної підготовки та формування педагогічної майстерності (Н. Гузій, В. Кан-Калик, В. Крутецький, Ю. Кулюткін, А. Маркова, Л. Савенкова) та присвячені вивченню специфіки структури й змісту професійних знань і професійних умінь педагога (Т. Андропова, І. Багаєва, В. Бондар, О. Борденюк, К. Дурай-Новакова, Н. Кічук, З. Курлян, Г. Нагорна, О. Приходько, М. Севастюк).

Аналіз науково-педагогічних джерел дозволив нам сформулювати сутність конструктивно-проективних умінь як філософсько-педагогічної категорії. Це здатність майбутнього вчителя конструювати та проектувати зміст навчально-виховної роботи, добирати способи організації діяльності школярів, які найповніше реалізують зміст Держстандарту початкової освіти й викликають в учнів позитивну мотивацію до навчання. Проективні уміння майбутнього вчителя спрямовані на передбачення й застосування способів впливу на учнів і мають на меті формувати у студентів потребу в розвитку, самоствердженні, у громадянському та професійному становленні. Конструктивні уміння базуються на здатності вчителя так будувати навчально-виховний процес, щоб забезпечувати інтелектуальне й емоційне піднесення учнів. Конструктивно-проективні уміння як складова професійної компетентності майбутнього учителя мають свої структурні компоненти, які в свою чергу формують певні здатності у студентів. До них ми відносимо здатність обґрунтовувати інноваційну педагогічну ідею, переорієнтовувати цілі і зміст освіти та виховання на конкретні педагогічні завдання; самостійно оперувати проектно-педагогічними діями з урахуванням їхнього переносу та зміни залежно від умов завдання; відбирати зміст, обирати форми, методи і засоби педагогічного процесу в їх оптимальному поєднанні; застосовувати знання про закономірності, методика, структуру та функції основних етапів педагогічного проектування; визначати основні й другорядні завдання на кожному етапі педагогічного процесу; добирати види діяльності, підпорядковані визначеним завданням; планувати й організовувати діяльність учнів з урахуванням їх потреб та інтересів, можливостей матеріальної бази, власного досвіду тощо; планувати індивідуальну роботу з учнями з метою розвитку їх здібностей, творчих сил і обдарувань; планувати систему прийомів стимулювання активності учнів і шляхи створення особистісно-розвивального середовища.

Оволодіння педагогом початкової школи перерахованих вище компетенцій вимагає сама специфіка педагогічної (виховної та навчальної) роботи з учнями початкових класів. Учитель завжди діє в конкретних ситуаціях, тому важливо ще в період навчання у вищому педагогічному закладі освіти навчити студентів бачити ситуацію, аналізувати її, виділяти провідні ідеї, які лежать в основі її розв'язання, розробляти конструктивні схеми й варіанти практичних рішень [2].

Психологічним механізмом формування проективно-конструктивних умінь є мисленнєве моделювання навчально-виховного процесу. Саме ці вміння забезпечують стратегічну спрямованість педагогічної діяльності, орієнтують її на кінцеву мету. Так, при плануванні навчальної дисципліни (чи окремого навчального заняття) за допомогою проективних умінь учитель має можливість наперед спрогнозувати результати навчання, спланувати його послідовність, методи та форми навчання, передбачити корекційну роботу та контрольні зрізи [там само].

Формування конструктивно-проективних умінь у майбутнього вчителя під час навчання у ВНЗ відбувається за допомогою активних методів навчання, таких як

тренінги, рольові ігри, доповіді, колоквіуми, дискусії на семінарських заняттях. Ключове місце у формуванні конструктивно-проективних умінь студентів посідає матричне проектування уроку (В. Бондар, О. Коханко, І. Шапошникова) [1; 4; 6].

Структура комплексних умінь проектування уроку на засадах матрично-модульного підходу відображає взаємозв'язок чотирьох блоків частково-локальних знань і вмінь. Частковолокальні (або прості) знання й уміння проектування уроку – це складові компоненти, що утворюють систему комплексних кваліфікаційних умінь проектування уроку. Перший блок – первинні знання про проективну діяльність учителя, другий – загальнодидактичні (базові) знання і вміння проектування уроку на засадах матрично-модульного підходу, третій – спеціальнометодичні знання і вміння проектування уроку на засадах матрично-модульного підходу, четвертий блок – уміння реалізовувати та вдосконалювати створений проект уроку в реальних умовах [4; 6].

Для підвищення ефективності процесу формування конструктивно-проективних умінь студентів спеціальності «Початкове навчання» було проведено їх анкетування для виявлення рівня знань і сформованості конструктивно-проективних умінь. Уміннями проектувати урок студенти оволодівають під час вивчення дидактики, методик початкового навчання та під час проходження педагогічної практики. Зокрема на дидактиці вони навчаються дидактично правильно планувати різні типи уроків у початковій школі, а під час вивчення методик початкового навчання студенти оволодівають методикою проектування уроків з конкретного навчального предмета початкової школи. У ході педагогічної практики відпрацьовують уміння втілювати створені проекти уроків у реальні умови школи.

Під час етапу формування конструктивно-проективних умінь ми використовували тренінги, рольові ігри, різні форми і методи педагогічної діяльності. У процесі роботи простежувалося виконання кожним студентом складної та відповідальної ролі, що дало змогу в навчальній ситуації максимально виявити його активність, психологічну своєрідність і сприяло формуванню професійної компетенції та готовності до творчого виконання професійних функцій.

Для оцінювання рівня сформованості конструктивно-проективних вмінь у майбутнього вчителя початкової школи було розроблено та схарактеризовано відповідні показники, критерії та рівні. Так, високий рівень сформованості конструктивно-проективних умінь передбачає чітке уявлення про проектувальну діяльність, власний розвиток особистості майбутнього вчителя початкової школи; досконале володіння проективними знаннями й уміннями; високий ступінь розвиненості педагогічного мислення; самостійний пошук розв'язання пов'язаних із проективною діяльністю проблем; самоаналіз і самовдосконалення; готовність використовувати у своїй діяльності практико-орієнтований підхід до учнів.

Середній рівень характеризується недостатнім проявом сформованості конструктивно-проективних умінь майбутніх учителів початкової ланки: застосовуються стереотипи в розв'язанні проблемних і конфліктних ситуацій; виявлення певних якостей особистості потребує вдосконалення знань з педагогічних дисциплін і розвитку комунікативних здібностей; не досить чіткі уявлення про методи та засоби практико-орієнтованого підходу; не чітко виражене прагнення до самовдосконалення та самоаналізу своєї діяльності.

Низький рівень сформованості конструктивно-проективних умінь у майбутнього вчителя початкових класів характеризується репродуктивним використанням інформації з фахових дисциплін, нерозвиненістю педагогічного мислення, сповільненою пізнавальною активністю. При цьому простежується брак мотивації до самовдосконалення та розвитку комунікативних здібностей; відсутня потреба у формуванні професійно-педагогічної культури особистості майбутнього вчителя початкової школи.

Як засвідчили результати контрольних замірів, а згодом і педагогічної практики, кількість студентів із високим і середнім рівнями сформованості конструктивно-проективних умінь зріс майже на 20 %.

Можна зробити припущення, що одержаний результат рівня сформованості означених умінь зумовлений такими причинами:

1. Найбільше розвинуті уміння, пов'язані з процесом виховання та навчання. Це комунікативні та організаторські вміння.

2. Гностичні, конструктивні, а особливо проєктивні вміння є досить складним компонентом педагогічної майстерності і потребують високого рівня розвиненості педагогічного мислення, інтелектуальних умінь, прийомів (уміння аналізувати, узагальнювати, порівнювати). Для формування цих умінь потрібно застосовувати спеціальні педагогічні технології, проте програми, зміст і методики викладання педагогічних дисциплін у педагогічному виші не дають можливості повною мірою сформувати в майбутніх вчителів більшості цих груп умінь.

Таким чином, успішність педагогічної діяльності вчителя суттєво залежить від рівня його теоретико-методологічної підготовки і залежить від рівня розвитку таких компонентів пізнавальної діяльності:

- ступеня сформованості мотиваційно-ціннісної сфери;
- рівня розробленості змісту курсу педагогічної підготовки, його структурованості, продуманості, чіткості;
- рівня організації операційно-діяльнісного компоненту (застосування активних методів навчально-пізнавальної діяльності, створення структури педагогічних умінь, необхідних майбутньому вчителю в процесі оволодіння базовими знаннями з педагогіки, детальна розробка методичного забезпечення практичних занять курсу).

Формування педагогічних умінь і навичок у студентів ґрунтується на вирішенні певних педагогічних задач. Виходячи з того, що педагогічна діяльність може бути представлена як система безкінечної множини педагогічних задач, здатність до їх вирішення залежить від рівня сформованості професійних умінь і навичок. Тобто для успішного вирішення таких задач необхідно, щоб учитель володів визначеною сукупністю спеціальних умінь, які дають йому можливість професійно вирішувати такі задачі. Система таких педагогічних умінь має бути сформована у студентів ще до початку самостійної роботи в школі.

Слід розглянути види педагогічних задач, що є основою для формування умінь. У педагогіці виділяють стратегічні й тактичні задачі, пов'язані цільовою та часовою характеристиками діяльності.

Стратегічна задача – визначення головного перспективного напрямлення, складання відповідного плану керівництва та визначення головних шляхів і засобів досягнення майбутньої перспективи. Наприклад, основна стратегічна задача з удосконалення навчально-виховного процесу – виховання і розвиток творчого мислення школяра. Конкретний план вирішення цієї задачі полягає у зміні змісту освіти, підвищенні його теоретичного рівня, у розвитку абстрактного мислення, у вихованні потреби в науковому знанні, у формуванні творчих здібностей школярів.

Тактична задача – це ті методи і засоби, які необхідно використовувати для досягнення стратегічної задачі. Наприклад, одним з таких тактичних шляхів у досягненні стратегічної задачі виступає проблемне навчання.

Деякі науковці вирізняють ще й задачі за видом (загальнопедагогічні, дидактичні, виховні). Вони пов'язані з вирішенням «галузевих задач» педагогіки і педагогічної практики [6].

Для формування педагогічних умінь і навичок у студентів потрібно навчити їх виходити саме зі стратегічних задач, бачити їх у своїй діяльності, знаходити тактичні шляхи їх реалізації.

Кожна людина однакові задачі може вирішувати по-різному, але професійне вирішення задач у загальних рисах однакове для більшості людей. Саме ця обставина й робить формування педагогічних умінь і навичок через рішення системи педагогічних задач найбільш економним і найбільш ефективним шляхом у досягненні професійної майстерності.

Довгі роки вважалося, що в основі професійно-педагогічної підготовки студентів університету лежать лише професійні знання, а педагогічні уміння й навички формуються самі собою, спираючись на засвоєні професійні знання. Проте педагогічна діяльність усе більше переконує в тому, що хоча професійні знання і лежать в основі професійної майстерності, проте реалізуються лише через систему професійних знань і умінь. Саме тому в університеті значну увагу приділяють формуванню професійних знань і умінь у період навчання.

У подальшому наше дослідження буде розкривати засоби й умови формування конструктивно-проективних умінь у майбутніх вчителів, буде досліджено стан сформованості даних умінь у випускників педагогічних вишів, розкрито необхідність створення певної моделі процесу формування та визначено й досліджено найбільш значущі складові цього процесу.

Література:

1. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. – К., 1996. – 216 с.
2. Бондар В. І. Педагогічне прогнозування як процес формування прогностичних умінь вчителя початкової школи / І. В. Бондар, М. С. Севастюк. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. – 59 с.
3. Колеснікова І. В. Формування вмінь вибирати та конструювати методи навчання як системотвірний елемент дидактичної підготовки вчителя початкової школи / І. В. Колеснікова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2004. – № 1. – С. 123-125.
4. Коханко О. Г. Модель поетапного формування у студентів комплексних умінь проектування уроку на засадах матрично-модульного підходу / О. Г. Коханко // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – 2007. – № 44. – С. 246-250.
5. Монахов В. М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса / В. М. Монахов. – Волгоград: Перемена, 1995. – 152 с.
6. Шапошнікова І. М. Підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів початкової школи до проектування уроку: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Шапошнікова Ірина Миколаївна. – К., 1993. – 149 с.

Деликатная Н. Н.

СОДЕРЖАНИЕ КОНСТРУКТИВНО-ПРОЕКТИВНЫХ УМЕНИЙ В СТРУКТУРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В статье рассматривается содержание конструктивно-проективных умений в структуре профессиональной подготовки будущего учителя начальной школы, анализируются определенные аспекты проблемы формирования данной группы умений при подготовке будущих учителей начальной школы и пути ее решения в условиях педагогического процесса современного ВУЗА. Автор осуществляет анализ системы подготовки педагогических кадров для начальной школы. Проанализирована структура конструктивно-проективных умений на основе матрично-модульного подхода проектирования урока. В статье рассматриваются и обобщены уровни сформированности конструктивно-проективных умений и раскрыты причины недостаточного уровня сформированности данной группы умений у будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: конструктивно-проективные умения, структура, профессиональная подготовка, уровни сформированности, педагогический процесс.

Delikatna N. M.

THE MAINTENANCE OF CONSTRUCTIVE-PROJECTIVE SKILLS IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' PREPARATION

The article deals with the maintenance of constructive-projective skills in the structure of professional future primary school teachers' preparation, analyzed certain aspects of the problem of the formation of this skills' group in the preparation of future primary school teachers and ways of its solution in the conditions of pedagogical process of modern university. Analysis of scientific pedagogical sources allowed us to formulate the essence of constructive projective skills as a philosophical-pedagogical category. It's ability of future teacher to construct and project the maintenance of educational work, to find ways to organize activities with students that most fully implement the content of the state of primary education and raise students' positive motivation in learning. Projective skills of future teachers aimed at the prediction and application of influence's methods on students and aim to instil in students the need for the development, affirmation, civil and professional formation. Constructive skills are based on the ability of teachers to build the educational process to ensure intellectual and emotional growth of students. The author analyzes the system of primary school teachers' training. The article analyzes the structure of the structurally-projective skills on the basis of matrix-modular approach to the design of the lesson. The article reveals and summarizes the levels of formation of constructive-projective skills and disclosed the reasons of insufficient level of development of the given group of skills in the future primary school teachers.

Keywords: constructive-projective skills, structure, training, levels of formation, pedagogical process.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 378.147

Кудрявцева В. Ф.*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНТЕКСТНОГО КОМПОНЕНТУ НА КОМУНІКАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ ЗА СТРУКТУРОЮ ППП

У статті розглядається контекстне навчання іноземної мови як однієї з сучасних парадигм освіти. Спираючись на власний досвід комунікативного навчання англійської мови за професійним спрямуванням, а саме морської англійської мови, автор ставить за мету описати можливості розширення змісту навчання при застосуванні прийомів комунікативного навчання на кожному етапі заняття за структурою ППП (презентація, практика, продукування). На основі розробленої структури комунікативного заняття розглядаються різноманітні прийоми розширення контексту як зусиллями викладача, так і наявним життєвим і мовним досвідом студентів.

Ключові слова: контекстне навчання, комунікативний підхід, етапи комунікативного заняття, комунікативні вправи, інтеграція мови і контексту.

Комунікативне навчання англійської мови за професійним спрямуванням передбачає обов'язкове поєднання двох аспектів – набуття належного рівня умінь спілкування і засвоєння певного змісту знань для майбутньої професії. Під змістом розуміється використання професійної тематики як засобу для вивчення іноземної мови, тобто мова вивчається у контексті певної навчальної дисципліни. У нашій практиці цією дисципліною у широкому розумінні є судноводіння.

У програмній заяві Асоціації міжнародної освіти TESOL [5, с. 1] йдеться про необхідність викладачам бути здатними створювати навчальне середовище, що підтримує мову студентів і зміст навчання; планувати і впроваджувати інтеграцію

© Кудрявцева В. Ф.